

ОБГРУНТУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ВИПУСКНИКІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства важливу роль у формуванні конкурентоспроможного фахівця відіграє його культурологічна компетентність, яка є складовою професійної компетентності. Сучасний стан культури диктує і стан культурологічних знань студентів. Кардинальні зміни в галузі культури не завжди є позитивними з точки зору загальнолюдських критеріїв, тому недостатня культурологічна компетентність випускників ВНЗ може мати небажані наслідки в їхній майбутньої праці. Зменшення культурологічних дисциплін у вищих технічних навчальних закладах поступово може призвести до абсолютної технологізації фахівців інженерного профілю. Не вміння створювати нове не опираючись на шедеври або помилки минулого може спровокувати до процесу перетворення людини культурної на людину-робота без моральності, цінностей, ідеології, духовності, а це є поступове виродження нації. Отже, дослідження проблем формування культурологічної компетентності у студентів, зокрема технічного ВНЗ, які мають у майбутньому розробляти та впроваджувати в життя новітні технології є особливо актуальними.

Аналіз актуальних досліджень. Нині проблемі формування культурологічної компетентності студентів приділяється значна увага науковців різних країн. Варто згадати праці вчених хоча б у таких напрямках досліджень: теоретико-методологічні розробки сутності загальнолюдських і національних цінностей (О. Андрєєва, Д. Балдинюк, М. Бердяєв, Є. Бондаревська, О. Данилюк, Е. Жильсон, Е. Кассирер, Л. Міллер, П. Тейяр де Шарден, та ін.); проблеми взаємозв'язку культури і освіти (Н. Алексєєв, В. Андрєєв, І. Арановська, М. Боровик, В. Зінченко, І. Зимня, І. Зязюн, Л. Кондрацька, І. Лернер, А. Литвінцева, О. Панкратова, В. Сластьонін, Є. Шиянов, В. Шубін, І. Якиманська та ін.).

Нам імпонують думки вчених М. Дедюліна, Н. Ороєва, Е. Папченко, В. Полікарпова, що гуманітарні знання в цілому сприяють зняттю суперечності між людиною та технікою, людиною та природою, так як вони дають такий рівень професійної культури, який дозволяє ще на етапі проектування мінімізувати негативні соціальні та моральні наслідки інженерної діяльності, формують здатність до адекватної оцінки та прийняття правильного рішення в критичній ситуації, актуалізує людський, а не лише технічний сенс інженерної професії.

Ми погоджуємося з І. Арановської, що концепція професійної компетентності передбачає залучення людини до загального культурного світу цінностей, і саме в цьому просторі людина далі реалізує себе як фахівець, професіонал, з вузької сфери ділової ефективності вона виходить в широкий простір культури [1].

Метою статті є спроба виокремлення ключових компетенцій культурологічної компетентності, які необхідно формувати у навчально-виховному процесі в технічному ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Культурологічна компетентність виступає як зв'язок та основа для багатьох компетентностей необхідних освіченій людині. Якщо брати всі компетентності які не будуть ґрунтуватися на культурологічному підході у вищій технічній освіті, то майбутній фахівець втрачає свій сенс у подальшому навчанні, професійності та суспільному житті як людина так і професіонал.

Спершу ніж говорити про складові культурологічної компетентності студентів технічних ВНЗ, визначимо її поняття. О. Панкратова вважає, що культурологічна компетентність – це сукупність знань про культуру в широкому та вузькому понятті цього слова, яка дозволяє намалювати цілісну картину світу та показати значення навчальної дисципліни для уточнення цієї картини, яка дозволяє визначити місце людини в світі та способи зміни світу з урахуванням отриманих знань [2].

За визначенням М. Боровика орієнтація на розвиток «культурологічної компетентності» учня це є «здібність орієнтуватися в питаннях культури як цілісного феномена, сформованості вмінь вписувати явища в її контекст, усвідомлювати взаємозв'язок між різними областями культури та відтворювати взірці тієї чи іншої епохи в безпосередній творчій діяльності» [3, с.29].

Спираючись на визначення українських та зарубіжних науковців нами визначено таке *поняття культурологічної компетентності* студентів технічних ВНЗ: наявність знань, що дозволяють студенту вірно орієнтуватися в сучасному просторі соціокультурних цінностей та досвіду їх реалізації; вміння ефективно й творчо діяти в міжособистісних стосунках, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях; здатність критично мислити, протистояти антигуманістичним тенденціям, актуалізувати людський, а не лише технічний сенс на етапі проектування інженерної задачі.

Культурологічна компетентність майбутніх інженерів має поєднувати в собі низку ключових компетенцій (рис. 1).

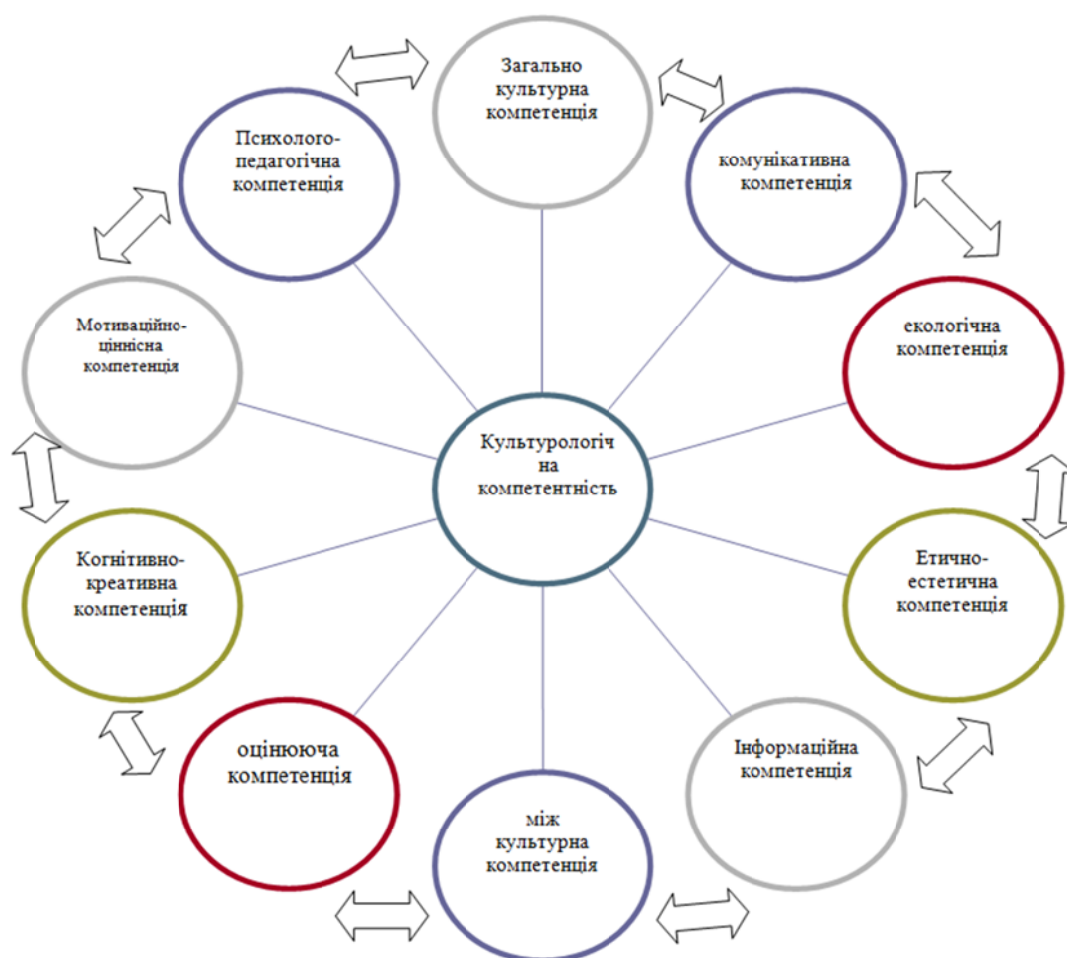

Рис. 1. Структура культурологічної компетентності майбутнього фахівця з вищою технічною освітою

У чому ж полягає необхідність включення цих компетенцій у культурологічну компетентність майбутніх інженерів? Розглянемо кожну з них.

Загальнокультурна компетенція – це одна з компетенцій, яка має бути присутньою після отримання середньої освіти і «стосується сфери розвитку культури особистості та суспільства у всіх її аспектах, що передбачає передусім формування культури між особистісних відносин, оволодіння вітчизняною та світовою культурною спадщиною» [4, с. 86], необхідність удосконалення цієї компетенції покладається на вищу освіту, і відіграє одну із основних функцій у формування культурологічної компетентності майбутніх

інженерів. Вона забезпечує поглиблення загальних знань здобутих у школі та їх подальший розвиток, який буде відповідати професійним знанням.

Мотиваційно-ціннісна компетенція – потреба майбутнього фахівця в культурологічних знаннях, зв'язок та формування цих знань з професійними знаннями, ціннісні орієнтири інженера. П. Шавір відзначає, що мотив, пов'язаний зі змістом або процесом діяльності, забезпечує увагу до неї, те захоплення, яке приводить до розвитку відповідних здібностей. Цей мотив «штовхає» особу до самооцінювання, до оцінювання власних знань, моральних якостей у висвітленні вимог, що їх висуває кожна діяльність. Тим самим цей мотив є найважливішою психологічною умовою самовиховання [5, с. 29].

Міжкультурна компетенція – дає змогу студентові краще ознайомитися з іншими культурами, зрозуміти їх, толерантно ставитися до інших культур та їх представників, водночас не втрачаючи власної ідентифікації. Знання інших культур допомагає студенту в спілкуванні з людьми різних національностей не лише на даному етапі але й у подальшому професійному та особистому житті. Професія інженера не обмежується лише рідною країною і є такою, яка має перспективи і за кордоном. Тому знання іншої культури відіграє важливу роль в подальшому житті випускника технічного ВНЗ.

Інформаційна компетенція – це уміння пошуку культурологічної інформації, її правильний відбір та використання корисної для себе. Через великий об'єм інформації, яку студент може отримувати із різноманітних джерел (Інтернет, засоби масової інформації, книги та ін.), ця компетенція, підкріплена відповідними культурологічними знаннями, допоможе йому правильно зорієнтуватися в достовірності інформації, яку він має використати.

Етично-естетична компетенція – сформованість, наприклад, у майбутніх інженерів-будівельників етично-естетичного смаку, вміння оцінювати та відрізняти високе мистецтво від масового. Особливо це стало важливим на даному етапі, коли розповсюдження і вплив масової культури нерідко несе руйнацію в естетичні смаки, культурні традиції молоді. Крім того, сформованість етично-естетичної компетенції надасть можливість студентам стати не лише глядачами, а й критиками запропонованих розв'язків професійних завдань, творчо самореалізуватися та шукати креативних шляхів вирішення проблем.

Екологічна компетенція – постає як наявність гуманістичної спрямованості: уміння діяти зі спрямуванням на збереження довкілля, гнучко поєднувати інтереси власної та колективної безпеки, правових норм, екологічної етики тощо та є результатом ефективного взаємозв'язку екологічно спрямованих знань і вмінь, теоретичних і практичних фахових знань у поєднанні з професійно важливими якостями, зокрема зі здатністю застосовувати їх у практичній діяльності [6]. Особливо актуальною для майбутніх інженерів є ця ланка культурологічної компетентності, адже у своїй роботі вони можуть мати безпосередній зв'язок з природою. Екологічна компетенція виступає як провідник прийняття правильних рішень під час створення чогось нового та прекрасного.

Комунікативна компетенція – це такий рівень вивченості взаємодії з оточуючими, який потрібен індивіду, для того щоб в рамках своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в даному суспільстві [7, с. 42]. З огляду на дане визначення відзначимо, що важливу роль у комунікативній компетенції відіграє мовленнєва культура, навички спілкування з іншими.

Когнітивно-креативна компетенція – знання одержані у вищому навчальному закладі в тому числі і культурологічні, які відповідають культурному рівню випускника ВНЗ, допоможуть майбутньому фахівцю творчо підходити до вирішення професійних питань та поглиблювати культурологічні знання протягом життя. Формування цієї компетенції у студентів технічних ВНЗ має відбуватися з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності [8].

Психолого-педагогічна компетенція – сукупність таких якостей особистості, які дають випускнику ВНЗ здатність до педагогічної діяльності. Багато випускників технічних ВНЗ залишається в них на посадах викладачів спеціальних дисциплін, де мають продовжувати своє

професійне зростання вже не як інженера, а як педагога. Низький рівень сформованості цієї компетентності породжує багато проблем як для молодого викладача так й для студентів. Навчання у технічному ВНЗ не дає тієї повної педагогічної професійності, яка в майбутньому може знадобитися. Але будь-якій випускник вищого технічного закладу – це керівник, учитель підлеглих, якій має володіти хоча б мінімальними навичками педагога. Тому психолого-педагогічна компетенція нами включена в структуру культурологічної компетентності.

Оцінююча компетенція – вміння об'єктивно оцінювати власну діяльність, здобутки, власний культурний саморозвиток та знання, вміння, навички інших за відповідними критеріями. Дійсно, майбутній фахівець з технічною освітою буде часто приймати рішення на основі пропозицій колег, підлеглих й, щоб це рішення було правильним, йому треба мати навички оцінювання думок інших, а як керівнику, й дії підлеглих.

Висновки. Отже, всі ці компетенції є важливими складовими культурологічної компетентності, які ми вважаємо ключовими для випускника технічного ВНЗ. Вони тісно пов'язані між собою і всі разом складають культурологічну компетентність, яку мають сформувати викладачі культурологічних дисциплін у процесі навчання студентів, які здобувають технічну освіту.

Література:

1. Арановская И. Подготовка специалиста как социокультурная проблема / И. Арановская // Высшее образование в России, – 2002. – № 4. – С. 115-119.
2. Панкратова О.М. «Культурологічна компетентність вчителів і її формування». [pier.ulstu.ru /seminar/archive/ 29report.dok](http://pier.ulstu.ru/seminar/archive/29report.dok)
3. Боровик М.Г. Системно-культурологические основы изучения гуманитарных предметов в школе: (На примере литературы): Дис. канд. пед. наук. – СПб., 1997. – 191 с.
4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112с.
5. Шавир П.А. Психология профессионального самоопределения в ранней юности. – М.: Народное образование, 1981. – 95 с.
6. Черновол Н. Екологічна компетентність майбутніх інженерів: віддалена перспектива чи реальність сьогодні? http://www.nbuv.gov.ua /portal /Soc_Gum/Pippo/2009_6/Chernovol.htm
7. Емельянов Ю.Н. Обучение паритетному диалогу. – Л.: ЛГУ, 1991. – 106 с.
8. Петрук В. А. Теоретико - методичні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі вивчення фундаментальних дисциплін: монографія / В. А. Петрук. - Вінниця: «Універсум-Вінниця», 2006. – 292 с.

В статті подано виокремлення та обґрунтування ключових компетенцій, які складають структуру культурологічної компетентності, яку мають формувати викладачі культурологічних дисциплін технічного ВНЗ.

Ключові слова: культурологічна компетентність, загальнокультурна, міжкультурна, інформаційна, етично-естетична, екологічна, психолого-педагогічна, мотиваційно-ціннісна, когнітивно-креативна, комунікативна, оцінююча компетенції.

В статье выделяются и обосновываются ключевые компетенции, составляющие структуру культурологической компетентности, которую должны формировать преподаватели культурологических дисциплин технического вуза.

Ключевые слова: культурологическая компетентность, общекультурная, межкультурная, информационная, этически-эстетическая, экологическая, психолого-педагогическая, мотивационно - ценностная, когнитивно-креативная, коммуникативная, оценивающая компетенции.

The paper presents the rationale and selection of key competencies which form the structure of cultural competence that teachers have a form of cultural disciplines and technical universities.

Keywords: the cultural and competence, general, cross-cultural, informational, ethical, aesthetic, ecological, psychological, educational, motivational value, cognitive-creative, communicative, evaluative competence.